بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ئەمڕۆی عێراق " هەموو هەنگاوەکان بۆ پێشەوە " ... عەدنان کەریم

لەسەرەتای مانگی ئۆکتۆبەری ئەمساڵەوە بەغدا و سەرجەم شارەکانی تری خوارووی عێراق بوون بە مەیدانی ناڕەزایەتیی فراوان وبەهێزی خەڵك لەدژی حکوومەتی ئیئتیلافیی ئێستای عێراق بەسەرۆکایەتیی عادل عبدالمهدي. ئەم بزووتنەوە ناڕەزایەتییەی ئێستا ، گەرچی جیاوازیی زۆری هەیە ، بەڵام لەلایەکی تریشەوە دوای تەکەشانێکی زۆری جەماوەریی خەڵکی عێراق دێت کە ساڵانی ٢٠١٥ و ٢٠١٧ و ٢٠١٨ هەمان ئەو شارانەی گرتەوە بەڵام نەگەیشت بە هیچیەك لەداخوازیەکانی و ئەوکات توانرا بە کەڵکوەرگرتنی دەسەڵات لە وەرەقەی داعش وبە هەندێ بەڵێنی دەسەڵاتدارەتیی عێراق بە چاکسازی و هەم بە ئیحتیواکردنی لەلایەن ڕەوتی سەدریەوە ، خامۆش بکرێت.

ئامانج و داخوازیەکانی ئەم جۆولە نوێیەی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ناوبراو زۆرن و تێکەڵاوێکن لە داخوازیی ئابووری و بەچاککردنی ژیان و گوزەران و دابینکردنی خزمەتگوزاری بەڵام شانبەشانی ئەو داخوازیانە و وەکوو تایبەتمەندییەکی نوێی بزووتنەوەی ئێستا کەمێک داخوازیی تری سیاسیی تر زۆر بەڕۆشنی سیمای ئەمجارەی ئەم بزووتنەوەیەیان جیاکردۆتەوە کە گرنگترینیان خواستی ڕووخانی حکوومەتی ئێستای عێراقە .
بە دیقەتی زیاتر پێمخۆشە سەرەکیترین ئامانج و داخوازیەکانی ئێستای بزووتنەوەی ناوبراو لەچەند خاڵدا ڕیز بکەم :
یەکەم : داخوازیەکانی گشتیەکانی تایبەت بە بواری خزمەتگوزاری و بارودۆخی ژیان و گوزەران .
١/ کار و دابینکردنی بواری کار بۆ ملیۆنەها بێکار لە ووڵاتدا. ڕادی بێکاری لە عێراقدا گەیشتووە بە بەرزترین ئاست و داهاتووی ژیانی ملیۆنەها لە لاوانی ووڵاتی تاڵکردووە.

٢/ هەژاری و کەمدەرامەتی و ئاستی نزمی مووچە لەبەرانبەر گرانیی بێوێنە.

٣/ داتەپینی ژێرخانی خزمەتگوزاریی عێراق و ئاستی زۆر نزمی خزمەتگوزاریی گشتیی دەوڵەتی بە تایبەتی لەبوارەکانی ئاوی

خواردنەوە و كارەبا و ڕێگەوبان و تەندروستى وهاتوچۆ و خۆشگوزەرانيى گشتى كە بەهۆيەوە ژيانى لەخەڵك و بەتايبەتى لە چينە نەدارەكان تاڵكردووە.

٤/ كێشەى نيشتەجێبوون و خانووبەرە بەتايبەت بۆ لاوان و نەوەى تازەى وڵات.

٥/ هاڕينى هاووڵاتيى عێراقى بەدەستى سيستمێكى ئابوورى و بازاڕەوە كە لەلايەكەوە دەوڵەت هيچ مەسئوليەتێك لە بەرانبەر دابينكردنى قووت وگوزەرانى خەڵكەوە لەڕووى جۆرايەتى و چەندايەتيەوە لەئەستۆ ناگرێت و لەولاشەوە بەتەواوى ئەم بوارەى جێهێشتووە بۆ ئيحتيكار و چاوچنۆكيى مافياكانى بازاڕ و بازرگانى وكەرتى تايبەتى.

٦/ كێشەى گەندەڵى و نەبوونى هيچ جۆر لە شەفافيەت لە بودجە و خەرج و داهاتى وڵاتدا. بەپێى ئامارى ڕێكخراوى Transparency International (شەفافيەتى نێودەوڵەتى) بۆ ساڵى ٢٠١٩ ، عێراق لە ليستێكى ١٧٥ دەوڵەتيدا لە ڕيزبەندى ١٦٨ دايە.

لەكاتێكدا ڕيژەى هەناردەى نەوتى عێراق لە ڕۆژێكدا ٤.٨ مليۆن بەرميلە و دووەمين گەورەترين بەرهەمهێنى نەوتە و ژمارەى دانيشتوانى لە ٣٨ مليۆن كەس تێپەڕ ناكات، بەهۆى دەسەڵاتى پاوانخواز و گەندەڵى ڕژيمى دەسەڵاتدارەوە ڕادەى هەژارى بە پێى ڕاپۆرتى بانكى نێودەوڵەتى سەرووى ٢٠ ٪ ى تێپەڕاندووە. ئەوانەيشى كە لەسەرووى ئەو ڕێژەيەوەن لەبارودۆخێكى زۆر سەختدا گوزەران ئەكەن.

بەكورتى ناوەڕۆكى داخوازى و ئامانجەكانى خەڵكى ڕاپەڕيوى عێراق لەم بوارەدا ڕەنگدانەوەى بارى قورسى كەڵەكەبووى وڵاتێكە كە لە ناوەڕاستى هەشتاكانى سەدەى پێشووە تا ئێستا كە ئەكاتە نزيكەى ٣٥ ساڵ بێبەشكراوە لە هەموو جۆرە پرۆژە و پلان و ستراتيجيەتێك لە بوارى بووژانەوەى ئابوورى و گەشەكردنى كۆمەڵايەتى و دابينكردنى خواستە بنەڕەتيەكانى ژيانى خەڵكەكەى. گەر وێرانكاريەكانى سێ شەڕى گەورەى ماڵوێرانكەر ودەساڵ شەڕى تيرۆريزم و دووبەرابەر بوونەوەى دانيشتوانەكەى و چوونەسەرى ئاستى داخوازيەكانيان و گۆڕانى عێراق بۆ وڵاتێك كە زياتر لە ٨٠٪ دانيشتوانەكەى جێنشينى شارەكانن و لەولاشەوە ڕژێمێكى تۆتاليتاريى دڕندە لەسەركار لابراوە و بيانوويەك نەماوەتەوە بۆ درێژەدان بەو ژێرخانە كاول و بەسەرچووە ، ئەوكات مەودا ومانا و ڕەهەندى قووڵى داخوازيە ئابووريەكانى خەڵك لەم ڕاپەڕينەدا ووردتر ئەناسين.

ئیتر ئەم وەڵاتە بووە بە کەلاوەیەکی داڕووخاو کەلەلایەکەوە ڕیزی ملیۆنیی قوربانیانی هەژاری و دەسکورتی و ژیانی مەمرەومەژی وەستاون و لەملاشەوە دەسەڵاتدارێتییەك وەستاوە کە مێژووی ١٦ ساڵەی تەمەنی پڕە لە تاوانی گەندەڵی و هەڵڵوشینی سامانی وەڵات و مافیای ئابووریی حیزبی و میلیشیای سەرکوتگەر و ڕابەرانی سیاسی و حیزبیی خاوەن ملیارەها دۆلار و دەیان و سەدان دیاردەی زەقی تری قێزەون کە ئیتر هیچ ڕێگەیەکی بۆ پێکەوەژیان و پێکەوەمانەوەی ئەو دوو جەمسەرەی کۆمەڵگای عێراقی نەهێشتۆوە.

دووەم: ئامانجە سیاسییەکانی ڕاپەڕینی عێراقی ئەمڕۆ

١٦ ساڵە لە حوکمڕانیی هەموو باڵەکانی ئیسلامی سیاسیی شیعی و هاوپەیمانێتیی ئەوان و هێزە کوردییەکان و هەموو باڵەکانی تری دەسەڵات دەری خست کە ئەوان لەپرسراوی ڕاستەوخۆن لە بەرهەمهێنانی ئەو بارودۆخە کە پێشتر باسکران.

سیستمی سیاسیی دەسەڵاتداری عێراق لەسەر بناغەی دابەشبوونی هێز و دەسەڵات لەنێوان هەر سێ پێکهاتەی ئیسلامی شیعی و سوونەکان و هاوپەیمانە قومییە عەرەبییەکانی ئەوان و هێزەکوردییەکان دامەزراوە. ئەم سیستمە گەرچی سەرەتا بەناوی دیموکراسی و بەدیل بە دەسەڵاتی سەرکوتگەری بەعس لەلایەن ئەمریکاوە بەردی بناغەی بۆ دانرا ، بەڵام لە کردەوەدا شتێك نەبوو جگە لەدابەشکردنی دەسەڵات و چارەنووسی وولات ، بەمانا سیاسی و ئابوورییەکەی ،لە نێوان ئیئتیلافێك لەو سێ گرووپە.

ئەمڕۆ دوای ١٦ ساڵ تاقیکردنەوەی زۆر تاڵ و پاش کردنی عێراق بەشانەیەك بۆ کوشت و کوشتاری فراوان بەناوی دژایەتیی تیرۆریزمەوە ، عێراقییەکان و لە پێشیانەوە بەشی ” شیعە “ی ئەم وەڵاتە بەو ئەنجامە گەیشتوون کە کوشت و بڕی ئەوان لەلایەن بەعسەوە بەتایبەتی لە ڕاپەڕینی ١٩٩١ بەدواوە، تەنها بوو بە دەسمایەیەکی چەور بە هێزە ئیسلامیە شیعییەکان لە پێناوی گەیشتن بە دەسەڵاتی سیاسی و بنیاتنانی سیستمێك کە هەموو سنوورێکی تێپەڕاند لە گەندەڵی و بەگەنی و چاپلووسی و وێرانکردن و هەڵلوشین و دزینی ژەرخان و سەروەتی وەڵات و گەیاندنی ئەوان بەم ڕۆژگارە تاریك و نووتەکە.

نموونەی تاقیکردنەوەی جەماوەری خەڵك لە خوارووی عێراق بەوورد و درشتییەوە لە کوردستان و لەناو بەشەکانی تری خەڵکی عەرەبی عێراق دووبارە بووەوە و بەجیاوازیی شێوازەکانی ستەم و چەوسانەوەی سیاسی و چینایەتییەوە خەڵك ڕووبەڕووی هەمان بارودۆخی سیاسی و ئابووری بوونەوە وئەوە لە بەرتەی تاقیکردنەوەدا سەڵما کە خەڵکی عیراق

بەهەموو پێکهاتە نەتەوەیی و مەزهەبیەکانیەوە ڕووبەڕوو وەستاون لەگەڵ تەپۆڵەیەک و ئیئتیلافێک لە حیزب و هێزی سیاسیی ئاینی و قومیی ، کوردستانی و عێراقی کە نەک نوێنەرایەتیی هیچ دەرد و ئامانج و ئاواتێکی ئەوان ناکەن بەڵکوو ئەوان بە هەرموو مانایەک جێی بەعسیان گرتەتەوە لەدرێژەدان بە سیاسەتی ستەمکاری لەم ووڵاتەدا.

جیاوازیی ئەم جارەی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی عێراق لەچاو قۆناغەکانی پێشوو زۆرن کە من لێرەدا هەندێکیان ئەژمێرم:
١/ ئەم بزووتنەوەیە (بزووتنەوەی ناڕەزایەتی ، ڕاپەڕین ، شۆڕش یا هەر ناوێکی لێبنرێ) لەسەر بناغەی کۆمەڵێک ئامانجی ت□ك□□□ى ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی ڕاوەستاوە کە پەیوەندیەکی ئۆرگانیک پێکیانەوە ئەبەستێ و لێکدانابڕێن.

ڕەوت و سیاسەتی زاڵی ناو خۆپیشاندەران پێمان ئەڵێن کە : بارودۆخی سەختی گوزەران و هەژاری و ژیانی کولەمەرگیی خەڵک تەنها ئاکامێکی میکانیکیی کارکردی بازاڕ و ئابووریی باو نیە لە ووڵاتدا. ئەو سیستم و مۆدێلە ئابوورییە لە هیچ شوێنێکی دونیادا بە ئەندازەی عێراق ئاکامی کارەساتباری بەهەم نەهێناوە. ئەم داڕووخان و داتەپینەی گوزەران و گرفتی قووڵی خزمەتگوزاری لە عێراقی ئەمڕۆدا بەرهەمی نەهج و ڕێبازی سیاسی و بەرنامەی دەسەڵاتدارێتیی هاوبەشی هەموو ڕەوتە سیاسیەکانی بەشدارە لە پرۆسەی سیاسیی عێراق کە لە ٢٠٠٣ دەستی پێکرد.

بەومانایە ئەوە ئاستێکی بەرزی هوشیاری و دەرک و تەشخیسێکی دروست و نوێی خەڵکە کە ئیتر نە بەوە فریو ئەخوات کە ئەم باڵ و ئەو لایەن تاوانی ئەم مەئساتە بخاتە ئەستۆی ئەوی تر و خۆی لێقوتار کات یا لەهەڵبژاردنی داهاتوودا خۆڵ بکاتە چاوی خەڵک و ناڕەزایەتیی خەڵک بکات بەپەیژەی گەیشتن بەدەسەڵات و کورسیی زیاتر یا سەرچاوەی مەینەتیەکانی ژیانی ئەوان بگێڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەوان شیعەن یا کوردن یا ....
شیعارەکانی ڕاپەڕینی ئێستا زۆر سەریح و ڕۆشنن کە هیچ تەفسیرێکی جیاواز هەڵناگرن (هەمووتان یانی هەمووتان) ، (کلا کلا للاحزاب) ، (باسم الدین باگونا الحرامیة) ، (لا سنیة و لا شیعیة) ، (نا بە ئەمریکا ، نا بە ئێران ، نا بە تورکیا ، نا بە سعودیە ، نا بە بەرزانی ، نا بە سیستمی بەش بەشێنە ، نا بە تایفەگەری ، نا بە سیاسەتی نەتەوەپەرستی ، بەڵێ بە عێراقێکی ئازاد وگەلێکی خۆشگوزەران و ...... تاد) .

/٢ ١٦ ساڵە بەناوی شیعە و سوونە و کورد و عەرەب وچەندین بیانووی تردا پێکهاتە جوراوجۆرەکانی خەڵکی عیراق ئەکرێن بەگژیەکدا و بەشێوەی بەرنامە بۆداڕێژراو هێزە پێکهێنەرەکانی هاوبەش لەدەسەڵاتدا خەڵک زیاتر و زیاتر بەشبەش و پارچەپارچە ئەکەن. ئامانجی ئەوان زۆر دیار بوو بەڵام لەژێر چەندین دەمامکدا دیماغۆجیانە ئامانجی خۆیان ئەشاردەوە و توانیان بۆ قۆناغێک خەڵک فریوبدەن. ئێستا لەجەرگەی ناڕەزایەتیەکاندا خەڵک یەکدەنگ هەموو ئەو هەویەت و ناسنامانە تووڕ هەڵئەدەن وپێداگری لەسەر بنیاتنانی ووڵاتێک ئەکەن کە هاووڵاتی بوون بکاتە ناسنامە هاوبەشی دانیشتوانی عێراق و ماف و ئەرکی ئەوان لە سیستمێکی مەدەنی و دیموکراتیکدا لەسەر ئەو بناغەیە و نەک لەسەر شوناسی بەکۆمەڵ و دژبەیەکی شیعی و سوونی و کورد و عەرەب پێناسە بکرێ و لەوەوە ئەو ڕەنگ و بۆیە جیاوازانە بگۆڕێن بۆ دیاردەی سروشتی و لەسایەی پیکەوە ژیانی ئەو پێکهاتانەدا مۆزاییکی کەلتووریی عێراقی پڕ دەوڵەمەند بکرێت و بکرێت بە خاڵێک بۆ بەهێزکردنی سیستمێکی ئازاد و پێشکەوتوو و مەدرینی دیموکراتی نەک بە پێچەوانەوە هەر وەکوو ١٦ ساڵە ئەیبینین. خەڵک لەخوارەوە بەهەموو پێکهاتە و ڕەنگەکانیانەوە عەوداڵی پێکەوەژیان و تەفاعولێکی پۆزەتیف و ئاشتیخوازانەن پێکەوە لە سایەی سیستمێکدا کە ماف و ئەرکەکانیان بەیەکسانی وەکوو هاووڵاتی پێناسە بکات و ئەوە حیزبەکانی تا ئێستا ی پرۆسەی سیاسی بوون کە بە مەرامی خۆیان لەژێرەوە دنەی ئەم پێکهاتانەیان لەدژی یەکتر ئەدا و لەسەریشەوە لەناو خۆیاندا براوبەش کێکی دەسەڵات و سەروەتی ووڵاتیان بەشئەکرد. ئەم ئاستە لە هوشیاری و دەرکی سیاسی لەناو خەڵکدا موژدەبەخشی ئاڵوگۆڕێکی گەورەیە لە میزاجی سیاسی و کەلتووری تاکی عێراقیدا کە بوار بە پێکەوەژیان لەگەڵ بیر باوەڕی تایفی و مەزهەبی و شۆفینیەتدا بەرتەسک ئەکاتەوە.

/٣ پێداگریی خەڵکی ڕاپەڕیوی عێراق لەسەر پێچانەوە ی پرۆسەی سیاسیی تا ئێستای عێراق کە لەساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە دەستی پێکرد. ئامانجێکی سەرەکیی ڕاپەڕینی ئەمڕۆ پەردەلادانە لەسەر ماهیەتی ئەو سیستمە بەناو دیموکراتیەی کە ١٦ ساڵە عێراق بەرەو دواوە ئەبات و لە قەراغی وێرانکاریەکی گەورەدا ڕای گرتووە.
ئەم پرۆسە سیاسیە لە ناوەڕۆکدا بریتیە لە دابەشکردنی دەسەڵات لەسەر بناغەی تایفی و مەزهەبی و ناوچەگەرێتی وڕووحی تەسکی ئیتنیکی لەژێر پەردەی گێڕانەوەی ماف بۆ کورد و شیعە و چاری پاشماوەکانی بەعس. ئەمریکا ئەندازیاری ئەم مۆدێلەی دەسەڵاتدارێتی بوو. ئەم مۆدێلە لە کوردستان و باقی عێراقدا سەرچاوەی هەموو

نەھامەتیەکانی ١٦ ساڵی ڕابووردوو بووە و درێژەدان پێی ھەموو عێراقی گەیاندووە بە لێواری کارەساتی گەورەتر و مەیدانی تەراتێنی تیرۆریزم . ئێران و تورکیا و سعودیە و ئوردون دەستیان لە وورد و درشتی چارەنووسی ئەم ووڵاتەدا ھەبووە وھەیە.

ھاتنەمەیدانی ملیۆنەھا خەڵکی عێراق و پیداگریان و قوربانیدانیان بۆ لەگۆڕنانی ئەم سیستەمە زەنگی قۆناغێکی پرشنگدارە بۆ تاکی سادەی عێراقی و کابووسێکە بۆ ھەموو پێکھاتەکانی دەسەڵات.

٤/ ھاتنەدەنگی سەرتاسەریی خەڵك لە دژی دەستێوەردانی ئێران و پلانی جمهوریی ئیسلامیی ئێران بۆ کردنی عێراق و چارەنووسی خەڵکەکەی بە پەیژەیەك و ڕێڕەوێك بۆ دەستێوەردان لە کاروباری ووڵاتانی ناوچەکە و چاری قەیرانەکانی ناوخۆی لەسەر حسابی خەڵکی عیراق توخمێکی تری ئەو ھوشیاریە نوێیەیە کە خەریکە لەناو دڵی ڕاپەڕینی ئێستاوە لەدایك ئەبێت.

ڕاپەڕینی ئێستای خەڵك بەدروستی ئەو خاڵەی کردووە بە بەشێك لە پلاتفۆرمەکەی کە ئێران پشتگیری و بگرە ئەندازیاری سیستمی تایفی و ڕاووڕوتی ئێستای عێراق و مەرجەعی ئایدیۆلۆجیی ئیسلامی سیاسیی شیعیی عێراقە کە ووڵاتی بەم ڕۆژ و حاڵە گەیاند. ئێران عوڕابی میلیشیا شیعەکان وسەرچاوەی نائەمنی و فیتنەیە لەم ووڵاتەدا و ئەبێ دوایی بهێنرێت بەنفووزی.

بەئەوەی وەکوو ھەندێ لەباڵەکانی بزووتنەوە و ھێزە قومیە عەرەبیەکان کە ئەیانەوێ ھەموو ھۆکارەکانی ئەزمەی سیستمی سیاسی و ئابووریی ئەم ووڵاتە لەچاوی ئێران بناسنەوە ، من پێموایە ئێستا گرێدانەوەی بارودۆخی فەلاکەتباری خەڵکی عێراق بە ڕۆڵی ئێرانەوە لە عێراقدا وەکوو فاکتەرێکی سەرەکی ، تەشخیسێکی دروست و تایبەتمەندیەکی ئەم قۆناغەو بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلی ڕاپەڕیوی عێراقە.

٥ / ١٦ ساڵ تەراتێنی ئیسلامی سیاسی وپایگای بەھێزی ھەردوو باڵی سوونی و شیعیی ئەم بزووتنەوەیە ، بەخاڵێ ھاوبەش و ناکۆکەکانیانەوە، ڕۆڵی زەق و ڕەقی ھێزە ئیسلامیەکانی بەتەواوی لە چەپاوی ئەم قۆناغەی عێراقدا دەرخست. ئێستا حیزب و لایەنە ئیسلامیەکان خاوەنی مێژوویەکی ١٦ ساڵەن لە کوشت و بڕ، دزی وتاڵان ، گەندەڵی و دەسبەڕین ، زەوتکردنی سامان و موڵک و ماڵی گشتی و ھی خەڵك ، دروستکردنی میلیشیا و ڕاووڕووتی چەکدار و تیرۆری نەیارانی سیاسی.

ئێستا بەفەزڵی ئەو ڕۆڵەی هێزە ئیسلامیەکان گێڕاویانە، ئیتر نەك بەتەنها قەوارەی سیاسیی ئیسلامیەکان بەڵکوو ئیسلام و مەراجیعی ئاینی وەکوو دامەزراوە و باوەڕێك تەماشا ئەکرێن کە سەرچاوە و هۆکاری ئەو گوزەرانە تاڵە و تفتەن کە خەڵك ١٦ ساڵی ڕەبەقە پێوەی ئەناڵێنێت. ئەوە ئاڵوگوڕێکی جەرایەتیی گەورە و بەهێزە لە عەقڵی دەستەجەمعیی خەڵکی خوارووی عێراقدا کە زەمینەیەکی گونجاوی بەهێز ئەخوڵقێنێ بۆ بەرپاکردنی سیستمێکی علمانی و مەدەنی لە عێراق و جێهێشتنی کاروباری ئاین بۆ تاکەکان لەم ووڵاتەدا.

٦/ دەستووری عێراق بەڵگەنامە و چەترێکە بۆ شەرعیەتدان و بەیاسایکردنی ئەو سیستمەی کە پێشتر سروشتە سیاسیەکەیمان باسکرد. ئەم دەستوورە عێراقی بەفەرمی ویاسایی کردووە بە ووڵات و مەڵبەندی مەزهەب و ئایین و نەتەوەکان نەك ووڵاتێك کە لەسەر بناغەی پەیوەندیی هاووڵاتیی ئازاد لەبەرانبەر دەسەڵات و یاسادا دامەزرابێت. بوونی پێکهاتەی سوونی و شیعی و کورد و تورکمان ، ئیسلام و مەسیحی و دیندار و بێدین ، نابێ ببن بە بیانوویەك بۆ پێناسەکردنی ئەرك و مافە یاساییەکانی هاووڵاتی لەسەر بناغەی ئەوانە. هەر لەدرێژەی ئەوەشدا ووەکوو بەشێك و تایبەتمەندیەکی پرۆسەی سیاسیی تا ئێستای عیراق کە ئەمریکا داڕێژەری بوو، هەر سێ دەسەڵاتەکەی عێراق واتە سەرۆکایەتیی کۆمار و سەرۆکایەتیی وەزیران و پەرلەمان لەسەر بناغەی مەزهەبی و قومی لە نێوان هێزە سیاسیە شیعی و سوونی و کوردیەکاندا دابەش ئەکرێت و ئیتر هیچ بوار و دەرفەتێك بۆ هاووڵاتی ناهێڵێتەوە جگە لە ڕیزبەستن لەناو دیواری ئەو پێناسە تایفیە و پراکتیککردنی ماف و ئاواتە سیاسیە یاسایی و دەستووریەکانی لەناو ئەو چوارچێوە تەسکانەدا.

بەرهەمی پرۆسەیەکی وا ڕوونە واتە بەرهەمهێنانەوەی هەمان پرۆسەی سیاسی و بەئەبەدیکردنی و بەهێزکردنی ئەو هێزە سیاسیانەی کە لەسەر ئەو بناغانە دەسەڵاتی سیاسی و لەوەشەوە سامانی ووڵاتیان لەنێوخۆیاندا دابەشکردووە.
ئەمڕۆ ئەم پرۆسەیە خەریکە بەبنبەست ئەگات و دابەزینی بەرچاوی ڕێژەی دەنگدەران لەدووایین هەڵبژاردنی پەرلەمانیدا لە عێراق و کوردستانیش زەنگی مەرگی ئەم مۆدێلە ڕسوا و پەڕپووتە بوو. بەڵام بنبەستی عەفەوی و خۆبەخۆ و نەگەتیق جیاوازە لەوەی کە ئەمڕۆ لەگۆڕەپانی خۆپیشاندانەکانەوە ئەیبینین. ئەمڕۆ خەریکە ئەو پرۆسەیە ئەچێتە قۆناغێکی تر و لە جەرگەی خەباتێکی سیاسیی سەرتاسەریەوە ئەبێ بە داخوازیەکی سەرەکیی خەڵکی عێراق . لەسەر

ئاڵای پلاتفۆرمی ئەم بزووتنەوە ناڕەزایەتیەدا نەقشەی دەستوور و پرۆسەیەکی بەدیلی سیاسی سەردەردێنێت کە نەفی سەرجەم پرۆسەی سیاسیی تا ئێستای بەشبەشێنە و تایفی و تەوافوقی ئەکات کە دەستی هەموو لایەنەکانی پرۆسەی ئێستای سیاسەت لە عێراق ئەبڕێت و لەجێی ئەو خوازیاری جێگرتنەوەیەتی بە پرۆسەیەکی سیاسیی ناکۆك لەگەڵ ئەودا.

ئەو پێداگریە شۆڕشگێڕا نەیە بۆ گۆڕینی دەستورر وەکوو دایکی پرۆسەی سیاسی ناوزڕاوی ئێستای عێراق ، شین و شەپۆڕی هەندێ لایەن و بەتایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستانی بەدوای خۆیدا هێناوە.
پارتی و یەکیتیش (گەرچی ئەمیان نایەوێ خۆی بکاتە سوورەی بەرلەشکر و چاودێریی ڕەوتی ڕووداوەکان ئەکات) ئەزانێت کە پرۆسەی سیاسیی ئێستا شەرعیەتی ئەوەی بەو داوە کە بەناوی کوردەوە هەم پرۆسەی سیاسەتکردن و زەوتکردنی دەسەڵات لە کوردستان درێژە پێبدات و هەم بۆ بەهێزکردنی ئەو مەرامەش لە بەغداش بەناوی کوردەوە درێژە بە حوزوری خۆی بدات و بەشە سامانی کوردستان بکرێت بەدیاریەکی یاسایی بۆ ئەو. جگە لەوەش پارتی تا ئێستا کەسی وەکوو عادل عبدالمهدي دەسناکەوێت کە پاڵپشتیی لە سەفەقاتەکانی بکات لەبواری نەوت و بودجە و پەیوەندیی بەغدا و هەرێم.

لەوەش واوەتر ، پارتی باش ئەزانێت کە دەسکاریی دەستوور یا گۆڕینی سەرتاپای ئەو دەستوورە ی کە بەباڵای ئەواندا بڕاوە ژێر پێی ئەوان خاڵی ئەکات چ وەکوو " نوێنەری کورد لە بەغدا " و چ وەکوو هێزێك کە لەکوردستاندا وەکوو ئەمری واقیع بەسەر خەڵکدا سەپاوە. پارتی چونکە گۆشکراوە بە گیانی شۆفینیزم باش لەوە تیگەیشتووە کە تەنها بەرهەمهێناوەی ئەو شۆفێنیزمە لەناو ڕێزەکانی کورد و عەرەبدا سەنەدی مانەوەی ئەو دابین ئەکات.
هێشتا هیچ ئاماژەیەك لەناو خۆپێشاندەرانەوە نەدراوە سەبارەت بەو ماددانەی دەستوور کە پەیوەندیان بەمەسەلەی کوردەوە هەیە کەچی پارتی و میدیاکارەکانی دەستیان داوەتە کەمپەینی هەڵخڕاندنی سۆز و هەستی کوردایەتی ب□□□ام کێشەی ئەوان شتێك نیە جگە لە ترس لە هەڕەشەیەك لەو چەترە یاساییەی کە دەستوور بۆ دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری ئەوانی فەراهەم کردووە. لەو نێوەشدا دەیان قەڵەم بەدەست و نووسەر بەنیەتی پاك و لێکدانەوەی نادروست لە سروشتی ڕاپەڕینی ئێستای عێراق لەوبارەوە یا لەژێر کاریگەریی ئەو گیانە شۆفێنیەی پارتی ووروژان□دوویەتی بوون بە هاوکار و تەواوکەری ئەو چەواشەکاریە عەمدیەی پارتی.

٧/ گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنەکان و یاسای کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان و هەڵوەشاندنەوەی میلیشیاکان و چەکخستنەوەی پەیوەندیە دەرەکیەکان و یاسای نەوت و غاز و دەیان بابەتی تر ڕەنگدانەوەی ڕاستەوخۆیان بووە لە چوارچێوەی دروشم و پلاکارد و پلاتفۆرم و داخوازیەکانی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ئێستای عێراقدا و جێی شایستەی خۆیان کردەتەوە.
هەموو ئەوانە و پێداگریی سەرسەختی خەڵك لەسەریان سەرباری ژمارەی زۆری قوربانیەکان ، نیشاندەری ئەوەن کە خەریکە بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ئێستای عێراق پێئەنێتە قۆناغێکی نوێوە و سەروسیمای بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەی سەرتاسەریی عێراقی بەخۆوە ئەگرێ.
ئەم بزووتنەوەیە توانی بەڕۆشنیی سیاسەت و هەڵوێستەکانی ، جگە لەوەی کە کێشەی تایفیەت و مەزهەب و نەتەوەپەرستی وەکوو سێ کۆسپی باوی ناو عەقلی سیاسیی داسەپاوی قۆناغی ئێستا تێپەڕێنی ، توانیوشیەتی تا ئەم قۆناغە شکست بهێنێت بەو هەولانەش کە ئێران و ئەمریکا بۆ پاشەکشەی مەترەحیان کردووە.

ئێران سەرەتا هەوڵیدا بە پلانی بەشداریی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە سەرکوتی خوێناویی خۆپیشاندانەکاندا و بەتایبەتی بە بەشداری پێکردنی میلیشیاکانی حەشدی شەعبی لەپاڵ هێزەسەرکوتگەرەکانی حکوومەتی عێراق بارودۆخی عێراق بگەڕێتەوە بۆ پێش ڕۆژانی ئۆکتۆبەر. بەڵام ئەم پلانە فەشەلی هێنا و بەدوای ئەودا جگە لەسەرکوت پەنای بردە بەر بەندوبەستی سیاسی و لە ڕێگەی ڕەوتی سەدریەکان و نزیککردنەوەیان لە ڕەوتی بەدر هەوڵەکانی خستەگەڕ بۆ خستنەڕووی هەندێ پێشنیار و پەسەندکردنی بەشێك لە داواکاریەکانی خۆپیشاندەران لە چوارچێوەی بەرنامە و یاسایەکی ڕیفۆرمدا بەڵام پێداگریی شۆڕشگێڕانەی سەرتاسەریی ڕاپەرانی بزووتنەوەکە ئەو پلانەشی پووچەڵکردەوە.

ئێران لەڕێگەی قاسم سلێمانیی سەرکردەی سوپای القدس کۆڵیان نەدا و دواتر ویستیان مەرجەعیەتی شیعی بەشدار بکەن لەو هەوڵەیاندا و لەویشیاندا سەرکەوتوو نەبوون و ئێستا هەموو هەوڵەکانیان لەسەرکوتدا چڕکردەتەوە گەرچی هاوتەریب لەهەوڵی خستنەگەڕی هەر هەوڵێکی تری سیاسیشدا درێغی ناکەن.
لەپەنای ئەو هەوڵانەدا ئەمریکاش بۆ ڕزگارکردنی دەسەڵاتی تایفیی عێراق و لاوازکردنی ئێران لەڕێگەی نەتەوەیەکگرتووەکانەوە پرۆژەیەکیان خستەبەردەم خۆپیشاندەران کە بەتووندی بەرپەرچ درایەوە.

شکستی ئەو هەوڵانە ، سەرباری شکستی هەوڵەکانی سەرکوت یا وادە و بەڵێنی فریوکارانە لەلایەن دەسەڵاتەوە، نیشاندەری قووڵی و بەهێزی و ئاستی بەرزی هوشیاریی خەڵکی بەشداربووی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ئێستایە. ئێستا ڕۆژ لەدوای ڕۆژ ڕەوتی شۆڕشگێڕانە و ڕادیکال زیاتر ئەبێ بە خەسڵەتی سەرەکیی ئەم بزووتنەوەیە. ڕەتکردنەوەی هەموو پلان و نەقشە ڕیفۆرمیستەکان لەناوەوە و دەرەوەی ناڕەزایەتیەکانەوە ئەم بزووتنەوەیە زیاتر بەئاقاری شۆڕشێکی سەرتاسەریی عێراقی ئەبات.

گشت ئەمانە نابن□ ئ□وەمان لەیاد بباتەوە کە ل□پ□س□ی بەرەوپێشچوونی تا ئێستا و قووڵبوونەوەی خۆیدا ئەم بزووتنەوەیە ڕووبەڕووی زۆر ئەرك و پرسیار و لێپرسراوەتی ئەبێتەوە. ئەو ئەرکانە هەم سیاسین هەم ڕێکخراوەیی و هەم فکری. درێژەکێشانی ئەم بزووتنەوەیە کوسپ و لەمپەری زۆریشی لەبەردەمە و بێخەم ناڕواتە پێش و کێشە و کەموکوڕیی زۆر یەخەی ئەگرن.

١/ ڕوونبوونەوە و تەعمیمی پلاتفورمی سیاسی ئەم بزووتنەوەیە ، واتە تاووتوێکردنی نەقشەڕێگای سیاسیی ئەم قۆناغەی بایەخی تایبەتی و سەرەکیی هەیە. لەبێژنگدان و شەنوکەوکردنی شیعار و داخوازی و بیروباوەڕەسیاسیەکانی تا ئێستای بزووتنەوەکە و تەکمیلکردن و پوختەکردنی لە ڕێی میکانیزمەکان و رایەڵ و پۆکانی خودی بزووتنەوەکەوە و دەرهێنانی بەشێوەی پلاتفورمێکی سیاسیی پان و پۆڕ کە گرنگترین ئامانجە سیاسیەکانی ئێستای ئەم بزووتنەوە شۆڕشگێڕە لەخۆی بگرێت ، خێراترین ئەرکی ڕابەران و چالاکوانانی ئەم بزووتنەوەیەیە.
ئیتر ئەم بزووتنەوەیە ئەبێ ئەو چوارچێوەیە تێکبشکێنێ کە هەر بڵێ نا بە سیستمی ئێستا و سەرجەم بارودۆخی ناهەمواری ئێستای ووڵات بەڵکوو ئەرکیەتی بە ڕوونی سیاسەتی پۆزەتیڤی خۆی بەیان کات. بزووتنەوەی نا و تەنها داخوازیی نێگەتیڤ بۆ سەرەتاکانی بزووتنەوەکە گونجاو بوون و قۆناغی داهاتوو خوازیاری پلاتفۆرمی سیاسی و کۆمەڵایەتیی مەسئوول لەبەرانبەر سەرجەم کۆمەڵگایە.

٢/ شێوازەکانی خەباتی ئێستا و تاکتیکەکانی ناڕەزایەتیی ڕۆژانە پێویستیان بە تەدقیق و ئاڵوگۆڕ و هەمەڕەنگ کردنە. شۆڕش کە بوو بە ڕووداوی ڕۆژ هونەرێکە ئەبێ فێری ووردەکاریەکانی بیت ئەگینا قوربانیی زۆری ئەوێ و هێزی زۆر بەفیڕۆ ئەدەی.
بە تەنها درێژە کێشانی شێوازەکانی خەباتی ئێستا ، ڕەنگ بێ هێز لە شۆڕشگێڕانی ئامادە لەمەیدان ببڕێت و هێزەکانی سەرکوت چاوەڕوانی ئەوە بکەن.

/٣ بەهێزکردنی ڕایەڵ و پۆی تۆڕێکی فراوان لە نێوان شارەکان و ناوەندەکاندا تا هاوئاهەنگی وپلانی هاوبەشی ڕاپەڕین زامن بکات.

/٤ سەرباری پێداگری لەسەر خیتابێکی عێراقیی نیشتیمانی تەندروست کە سنوورەکان تایفە و لایەنگریی مەزهەبی و ئاینی و نەتەوەیی و ناوچەگەرێتیی تێپەڕاندووە، ئەبێ ڕاپەڕین خاوەنی پلانێکی خێرا بێت بۆ بەشداری کردنی ناوچە و شارەکانی کوردستان کە هەمان بارودۆخی نەهامەتی تیایدا زالە جگە لەشارەکانی وەکوو مووسڵ و تکریت و ڕومادی و دیالی و شاروچکەکانی تر.
ئێستا فراوانکردن و قووڵکردنەوەی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی عێراق لەگرەوەی سەوکەوتن بەسەر ئەم کێشەیەدایە.

/٥ دروستکردنی ڕایەڵی تووندی پەیوەندی لەگەل کۆمیونیتیی عێراقی لەدەروەوە کە هێزێکی ناڕازی و خاوەنی ئیمکانات و توانایی زۆر و ئامادەییەکی زۆرە کە ئەتوانێ هاوکاری و پشتیوانیی زیاتر بۆ بزووتنەوەکە لەئاستی نێودەوڵەتیدا دابین بکات.

/٦ گەرچی وەکوو تایبەتمەندیەکی ئەم قۆناغەی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی عێراق، ژنان بەشداریەکی بەرچاویان هەیە بەڵام هێشتا لە ئاستی پێویستدا نیە و هێشتا ترس و دڵەڕاوکێ لە داب و نەریتی کۆن و دواکەوتووانە و زۆر ڕێگری تر ماون کە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ئێستایان بێبەشکردووە لە سەرچاوەیەکی گەورەی خەباتکارانە کە پێویستە بەرنامەی ووردتری بۆ دابڕێژرێت.

/٧ گەلانی ئێران ئەڵقەی بێدەنگیان تێکشکاندووە و ئێستا بزووتنەوەیەکی فراوانی جەماوەری سەرتاپای ئەو ووڵاتەی داگرتووە.
بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ئێستا لە ئێران و عێراقدا ئەتوانن بۆ ڕووبەڕووب□وونەوەی هەردوو ڕژیمە هاوبابەت و هاومەرام و هاوعەقیدەکەی هەردوو ووڵات بەرەیەکی هاوخەباتیی هاوبەش گرێ بدەن.
هیچکات بارودۆخ بەئەندازەی ئەمڕۆ وا لەبارنەبووە بۆ دوایی هێنان بەدەسەڵاتی نەگریسی ئەم دوو دەسەڵاتە سەرکوتگەرە و گێڕانەوەی دۆستی و برایەتی نێوان هەردوو ووڵات لە چوارچێوەی پاراستنی سەربەخۆیی هەردوو وولاتدا.

بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی ئێستای عێراق یەکێك لە درەخشانترین وەرچەرخانە کە ئەم ووڵاتە لەدوای شۆڕشی ١٤ ی تەمووزەوە بەخۆوەی نەدیوە. ئەم بزووتنەوەیە هەر ئێستاکە بووە بە خاڵی وەرچەرخانێکی پۆزەتیف ل□ کۆمەڵگای عێراقدا و چەندین پەیامی لەهەناوی خۆیدا

هەڵگرتووە. ئەو گیانی برایەتی و هاوخەباتییەی لەدەی ڕاپەڕینی ئەمڕۆوە لەناو خەڵکی عیراقدا سەردەدەنێ لە بیست ساڵی ڕابووردوودا نموونەی نەبووە.
نادروستترین شێوەی بەرخورد بەم جووڵانەوەیە ئەوەیە کە ئارەزوومەندانە و لە بورجە عاجییەکانەوە سەقفی باڵاتر و باڵاتربە ئامانجەکانی دەسنیشان بکەین ولەوەوە پەتای ڕادیکالیزمی ناو مێشکی خەمانی تیا بەتاڵ بکەینەوە و فەشەلی سیاسیی تا ئێستای ئەم یا ئەو لایەنی پێ تیماربکەین.

بزووتنەوەی ئۆکتۆبەری عێراق کاردانەوەیەکی سروشتی و ئەسیڵە لەبەرانبەر تەراکوماتی چل ساڵ سەرکوت و بێمافی و غیابی دادپەروەری و یەکسانیی ئابووری و کۆمەڵایەتی کە ١٦ ساڵ لەمەو پێش وەهمی چارەسەرکردنیان تیایدا چاند بەڵام هیچ بەرێکی نەبوو. جگە لەوەش ئەم بزووتنەوەیە نەفی خەبەخەی ئەو هەموو حیزب و لایەن و هێزانەشە کە زیاتر لە سێ دەیە پەیامی شۆڕش و ئاڵوگۆڕ و مقاوەمەت ئەدەن بەگوێی خەڵکی بەشمەینەتی ئەم ووڵاتەدا بێئەوەی بتوانن سەنگەرێك لە خەباتی ئەواندا لێبدەن و ڕۆڵێکی بچووکیش لەسەفەری پێ دەردو ئازاری ئەواندا بگێڕن و ئێستاش سەرگەرمی فەسڵەکانی ووتنەوەی دەرسی ڕادیکالیزم و دیاریکردنی مواسفاتی بزووتنەوەی ” معلب ” وەڵتکردنەوەی هەموو شت و دیاریکردنی سەقفی بەرزتر و بەرزترن بۆ ئەم بزووتنەوەیەش.

ئەم بزووتنەوەیە کۆتایی هێنا بە مێژوویەك لە ڕکودی سیاسی لە عێراقدا و جارێکی تر و پاش چەندین دەیە بەغدا و خوارووی عێراقی کردەوە بە ناوەندێکی سەرەکیی ئازادیخوازی وسەدای ئینسانی حەقخوراو.
وەکوو هەموو بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە سروشتییەکان کە پێویستیی کۆمەڵایەتی ئەیان خوڵقێنێت نەك زادەی فووتەکردنی ئایدیۆلۆجی بن ، بزووتنەوەی ئێستای خەڵکی عێراق مەیدانێکە بۆ سەرهەڵدان و بەشداری و هاتنە مەیدان و تەفاعولی دەیان بیروباوەڕ و توێژی کۆمەڵایەتی و دیدگا و ڕەوتی سیاسی وسەرەنجامیش لەو شوێنەدا لەنگەر ئەگرێ کە هێزی ووردبین و سیاسەتی واقیعبین و تاکتیکی دروست ودینامیك و مرونەتی سیاسی بۆی دەسنیشان ئەکات و پەلکێشی ئەکات بۆی.

عدنان کریم
سدني
نۆڤەمبەری ٢٠١٩